

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu (YOBÜHADYEK) Yönergesi

BİRİNCİ BÖLÜM
Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Yönerge'nin amacı; Yozgat Bozok Üniversitesinde bilimsel araştırma, test, eğitim ve öğretim amaçlı olarak kullanılacak tüm hayvanlara yönelik uygulamaların etik sınırlarını belirlemek ve araştırma önerilerini bu açıdan incelemek üzere oluşturulacak Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulunun çalışma usul ve esaslarını belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Yönerge; Yozgat Bozok Üniversitesinde bilimsel araştırma, test, eğitim ve öğretim amaçlı olarak kullanılacak tüm hayvanlara yönelik uygulamaların etik sınırlarını belirlemek ve araştırma önerilerini bu açıdan incelemek üzere oluşturulacak Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulunun çalışma usul ve esaslarını kapsamaktadır.

Dayanak

MADDE 3- (1) Bu Yönerge'nin dayanağını aşağıdaki kanun, yönetmelik, uluslararası ve ulusal bildirgeler ve kılavuzlar oluşturur;

- a) 01/07/2004 tarih ve 25509 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 5199 sayılı "Hayvanları Koruma Kanunu",
- b) Orman ve Su İşleri Bakanlığının 15/02/2014 tarih ve 28914 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik",
- c) 13/12/2015 tarihli ve 28141 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmelik",
- ç) 08/02/2021 tarihli ve 31389 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Yozgat Bozok Üniversitesi Deneysel Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği",
- d) Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi,
- e) CITES Sözleşmesi,
- f) İyi Laboratuvar Uygulamaları Kılavuzu.

Tanımlar ve kısaltmalar

MADDE 4- (1) Bu Yönerge'de geçen;

- a) Araştırmacı: Laboratuvar hayvanı kullanarak her türlü eğitim, araştırma, uygulama ve test yapmak isteyen veya programların yapılmasında deney hayvanlarına dokunarak, gözlemleyerek katkıda bulunan araştırmacıları,
- b) Başkan: YOBÜHADYEK Başkanını,
- c) Başkan Yardımcısı: YOBÜHADYEK Başkan Yardımcısını,
- ç) CITES Sözleşmesi: 20/6/1996 tarihli ve 22672 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmeyi,
- d) Çalışma izni: Deney hayvanı kullanıcı, üretici ve tedarikçi kuruluşlara Tarım ve Orman Bakanlığınca verilen belgeyi,
- e) Deney: Bilimsel amaçlarla hayvanlar üzerinde gerçekleştirilecek her türlü işlem veya işlemler bütünü,
- f) Deney hayvanı: İşlemlerde kullanılan, serbest yaşayan veya çoğalan larva biçimleri, canlı kafadan bacaklılar ve normal fetal gelişimlerinin son üçte birlik döneminden itibaren memeliler dahil, insan olmayan herhangi bir omurgalı canlıyı,
- g) Deney ünitesi: Hayvanlar üzerinde her türlü işlem veya işlemlerin gerçekleştirildiği, Tarım ve Orman Bakanlığından çalışma izni bulunan birimleri,

ğ) Etik: Araştırmalarda kullanılacak hayvanlarla ilgili olarak insan ve hayvan yaşamını ilgilendiren bilimlerde yapılabilecek hareketlerin sınırları, hayvana yönelik yapılacak tutum ve davranışa yol gösterici evrensel kuralları,

h) HADMEK: İlgili yönetmelik kapsamında tanımlanan görevleri yerine getiren ve yerel etik kurullarla koordinasyonu sağlayan çeşitli kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşan Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulunu,

i) Hayvan refahı birimi: Üretici, tedarikçi, kullanıcı ve araştırmaya yetkili kuruluşlarda kurulması zorunlu olan, hayvanların refahı ve bakımından sorumlu, veteriner hekim, veteriner sağlık teknikeri veya veteriner sağlık teknisyeni unvanına sahip en az bir kişiden oluşan, kullanıcı kuruluşlarda ise bu unvanlardan birine sahip bir kişiye ilaveten biri yerel etik kurul üyesi olmak üzere en fazla üç kişiden oluşan birimi,

i) İnsancıl öldürme metodu: Hayvanın kendi türüne has, en az fiziksel ve duyuşsal ağrı, eziyet ve sıkıntıya maruz kalacağı şekilde yaşamının sonlandırılmasını,

j) İn vivo deney: Canlı ortamda yapılan deneyi,

k) İşlem: Hayvanların; doğurtulması, kuluçkadan çıkarılması ya da genetiğı değıştirilmiş hayvan soyunun devam ettirilmesi süreçleri dahil, iyi veteriner hekimlik uygulamalarına uygun olarak bir iğnenin batırılmasının yarattığına eşit veya daha fazla acı, eziyet, ızdırap veya kalıcı hasara sebep olabilecek şekilde, bilinen veya bilinmeyen sonuçları olan, deneysel, diğeri bilimsel veya eğitici amaçlarla kullanılmasını,

l) İyi laboratuvar uygulamaları: Klinik çalışmalar dışındaki sağlık ve çevre güvenliğı çalışmalarının planlanması, yapılması, izlenmesi, kaydedilmesi, arşivlenmesi ve rapor edilmesi şartları ve yönetim usulleri ile ilgili kalite sistemini,

m) Kullanıcı: Hayvanları prosedürlerde kullanmaya yetkili olan kişiyi

n) Kuruluş: Tarım ve Orman Bakanlığıınca çalışma izni bulunan, müştemilatı ile birlikte açık, kapalı, yarı açık, her türlü sabit ya da taşınabilir tesis, bina veya binalar grubunu,

o) Kurum: Yozgat Bozok Üniversitesini,

ö) Proje: Tanımlanmış bilimsel bir amacı olan ve bir ya da daha fazla işlemi kapsayan iş programını,

p) Prosedür: Hayvanların; doğurtulması, kuluçkadan çıkarılması ya da genetiğı değıştirilmiş hayvan soyunun devam ettirilmesi süreçleri dahil, iyi veteriner hekimlik uygulamalarına uygun olarak bir iğnenin batırılmasının yarattığına eşit veya daha fazla acı, eziyet, ızdırap veya kalıcı hasara sebep olabilecek şekilde, bilinen veya bilinmeyen sonuçları olan, deneysel, diğeri bilimsel veya eğitici amaçlarla kullanılmasını,

r) Rektör: Yozgat Bozok Üniversitesi Rektörünü,

s) Sekreteryâ: Etik kurullarda gerekli koordinasyonu sağlayan, yazışmaları yapan ve kayıtları tutan kişi veya kişileri,

ş) Tür: Ortak özellikler taşıyan ve kendi aralarında döllenerek üreyebilen akraba canlıları içeren biyolojik grubu,

t) YOBÜDARUM: Yozgat Bozok Üniversitesi Deneysel Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezini,

u) YOBÜHADYEK: Yozgat Bozok Üniversitesi Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulunu,

ü) Yönetmelik: Tarım ve Orman Bakanlığıının 15 Şubat 2014 tarih ve 28914 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan "Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik"i,

v) 3R (Replacement, Reduction, Refinement) İlkesi: Mümkün olan her durumda, canlı hayvan yerine bilimsel açıdan geçerli başka alternatif bir yöntem ya da deneme stratejisinin uygulanması, proje hedeflerinden ödün vermeden kullanılacak hayvan sayısının olabildiğince azaltılması, hayvanlara acı, eziyet, ızdırap çektirecek ve kalıcı hasar yapacak prosedürlerin iyileştirilerek hayvan refahının artırılmasını, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Deney Hayvanı Kullanılma Amaçları, YOBÜHADYEK'in Kuruluşu, Görev Süresi, Çalışma Yöntemi, Görev ve Yetkileri

Deney hayvanı kullanılma amaçları

MADDE 5- (1) Deney hayvanlarının kullanılma amaçları aşağıda belirtilmiştir:

- a) Temel araştırmalar.
- b) Aşağıdaki amaçlardan herhangi birini taşıyan translasyonel veya uygulamalı araştırmalar:
  - 1) İnsan, hayvan veya bitkilerdeki hastalık, sağlık bozuklukları ve diğer anormalliklerin önlenmesi, tanısı, tedavisi veya bunlardan kaçınma.
  - 2) İnsan, hayvan veya bitkilerdeki fizyolojik bozuklukların incelenmesi, belirlenmesi, düzeltilmesi veya modifikasyonu.
  - 3) Hayvanların refahı ve tarımsal amaçlarla yetiştirilen hayvanların üretim şartlarının iyileştirilmesi.
- c) (b) bendinde belirtilen amaçlardan herhangi biri için, ilaçlar, gıda ham maddeleri, yem ham maddeleri, başka maddeler ve ürünlerin kalite, etkinlik ve güvenilirliklerinin geliştirilmesi, üretilmesi ve test edilmesi.
- ç) İnsan ve hayvan sağlığı ve refahı için doğal çevrenin korunması.
- d) Türlerin korunmasını amaçlayan araştırmalar.
- e) Mesleki becerilerin kazandırılması, sürdürülmesi veya geliştirilmesi için yükseköğrenim veya eğitimi.
- f) Adli tıp soruşturmaları.

YOBÜHADYEK'in kuruluşu ve çalışma yöntemi

MADDE 6- (1) YOBÜHADYEK, asgari olarak aşağıda nitelikleri belirtilen en az 13 üyenin bulunması ile oluşur;

- a) Üniversite içinde deney hayvanı yetiştirilmesi, üretilmesi bakımından sorumlu ve deney hayvanları kullanım sertifikasına sahip, deney ünitesinde tam gün çalışan, hayvan deneyleri konusunda en az bir yıl tecrübeli bir Veteriner Hekim,
- b) Veteriner Fakültesinden üç temsilci,
- c) Tıp Fakültesinden iki temsilci,
- ç) Diş Hekimliği Fakültesinden, Fen Fakültesinden (Zooloji Anabilim Dalından), Sağlık Bilimleri Fakültesi'nden ve Ziraat Fakültesi'nden birer temsilci,
- d) Tıp veya Veteriner Hekim Etiği uzmanı bir temsilci,
- e) Kendisi ve birinci derece yakınları, hayvanlar üzerinde deneysel çalışma yapmayan ve kuruluş ile çıkar ilişkisi olmayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir kişi,
- f) Kurum veya kuruluş ile çıkar ilişkisi olmayan sivil toplum kuruluşuna üye Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir kişiden oluşur.

(2) YOBÜHADYEK'te görev alacak en az bir üyenin in vivo hayvan deneylerinde en az bir yıl tecrübeli ve doktora/tıpta uzmanlık derecesine sahip olması gereklidir.

(3) YOBÜHADYEK'e kurum dışından üyeler de atanabilir. YOBÜHADYEK gerektiğinde başka alanların uzmanlarından görüş alabilir ve/veya toplantılara davet edebilir.

YOBÜHADYEK'e atanma ve görev süresi

MADDE 7- (1) YOBÜHADYEK üyelerinin görevlendirilmesi:

- a) YOBÜHADYEK Başkanı, Başkan Vekili ve Üyeleri; Rektör onayı ile görevlendirilir.
- b) YOBÜHADYEK Başkanı ve veteriner hekim, kurum veya kuruluşun tam zamanlı çalışanı olmak zorundadır. Bunun dışındaki üyeler, kurum veya kuruluş dışından da görevlendirilebilir.
- c) Atamalar veya onay ile görevlendirilmelere dair değişiklikler bir ay içinde HADMEK'e bildirilir.

ç) Bu Yönerge ve ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareket ettiği tespit edilen kişiler YOBÜHADYEK üyesi olarak görevlendirilemez.

d) YOBÜHADYEK sekreteryası, Rektör onayı ile görevlendirilir.

e) YOBÜHADYEK'in düzenli çalışması, başvuruların alınması, değerlendirilmesi ve arşivlenmesi amacıyla ayrı bir çalışma birimi oluşturulur.

f) YOBÜHADYEK üyelerinin görev süresi, üç yıldır ve bir takvim yılı içerisinde izinsiz ve mazeretsiz olarak üst üste üç toplantıya katılmayan üyenin üyeliği sona erer. Görev süresi biten üye aynı usulle yeniden görevlendirilebilir. Üyelik sıfatının ölüm, emeklilik, ayrılma gibi herhangi bir sebeple sona ermesi halinde, yerine aynı usulle ve kalan süreyi tamamlamak üzere ayrılan üyenin niteliklerini taşıyan yeni bir üye görevlendirilir.

YOBÜHADYEK'in yetkileri ve çalışma ilkeleri

MADDE 8- (1) YOBÜHADYEK'in yetkileri ve çalışma ilkeleri şunlardır:

a) YOBÜHADYEK, Etik Kurul başkanının belirleyeceği gündemle en az ayda bir defa, üyelerin en az üçte ikisinin katılımı ile toplanır. Gerektiğinde başkanın daveti üzerine ek toplantı yapılabilir.

b) YOBÜHADYEK toplantısında kararlar oy çokluğu ile alınır. Oy eşitliği halinde başkanın oyu yönünde karar verilir.

c) YOBÜHADYEK Etik Kurul başkanının yokluğunda, başkan vekili tarafından yönetilir.

ç) YOBÜHADYEK, çalışmalarını grup esasına dayalı olarak yürütür, faaliyet ve toplantılara ait tutanaklar sekreteryaya tarafından kayıt altına alınır.

d) Deney hayvanlarına ilişkin kayıtlar, hayvan refahı biriminde görevli deney hayvanı yetiştirilmesi, üretimi ve bakımından sorumlu veteriner hekim tarafından tutulur veya tutturulur. Söz konusu kayıtlarda temin edilen hayvanların sayıları, türleri, temin edildikleri yerler, kuruluşa geldiği tarih ve yapılan tüm işlemler bulunur. Bu kayıtlar en az beş yıl süreyle muhafaza edilir.

e) YOBÜHADYEK tarafından projelere azami beş yıl süre ile izin verilir, süre uzatımı talebi olması halinde, talebin gerekçelendirilmesi şartıyla ek süre verilebilir.

f) YOBÜHADYEK'e yapılan kurum içi ve kurum dışı bütün başvurular ve alınan kararlar, tarih ve sayı numarası verilerek kayıt altına alınır. Kayıtlar en az beş yıl süreyle muhafaza edilir.

g) YOBÜHADYEK'e başvurular, proje yürütücüsü tarafından yapılır. Tez çalışmaları için yürütücü, danışman öğretim üyesidir.

ğ) YOBÜHADYEK, yaptığı değerlendirme neticesinde "uygun", "düzeltmesi gerekir", "şartlı olarak uygun" ya da "uygun değildir" şeklinde karar verir. Kararlar, başvuru sahibine başvurunun yapıldığı tarihten itibaren kırk iş günü içinde yazılı olarak bildirilir. Bu süre proje değerlendirmesini de kapsar. Projenin karmaşıklığı veya birden çok bilim dalını ilgilendirdiği hallerde, YOBÜHADYEK sözü edilen süreyi bir defaya mahsus olmak üzere on beş iş gününü geçmeyecek şekilde uzatabilir. Uzatma sebebi ve süresi gerekçelendirilerek, süre sona ermeden yürütücü bilgilendirilir. YOBÜHADYEK, bir projenin yapılabilirliğini sınamak amacıyla az sayıda hayvan üzerinde ön deneylerin yapılmasını isteyebilir. Bu durumda kesin karar, "şartlı olarak uygun" kararı verilen projelerdeki usullere göre verilir.

h) YOBÜHADYEK üyelerine ait başvurular görüşülürken ilgili kurul üyesi görüşmelere katılamaz ve oy kullanamaz.

ı) Hakkında "düzeltmesi gerekir" kararı verilen projeler, düzeltildikten sonra tekrar değerlendirilir. "şartlı olarak uygun" kararı verilen projeler, YOBÜHADYEK tarafından belirlenecek bir süre boyunca, hayvan refahı birimi tarafından izlenip, istenen şartların yerine getirilip getirilmediği değerlendirildikten sonra "uygun" ya da "uygun değildir" şeklinde karara bağlanır ve hayvan refahı birimi tarafından proje ile ilgili YOBÜHADYEK'e rapor verilir.

i) İzin verilen projelerde hayvan refahını olumsuz etkileyecek herhangi bir değişiklik olup olmadığı YOBÜHADYEK tarafından denetlenir. Onaylanan projeye uyulmaması durumunda, verilen izni iptal eder. İznin iptal edilmesi durumunda; hayvan refahı birimi tarafından, projede kullanılan veya kullanılması öngörülen hayvanların refahının olumsuz yönde etkilenmemesi sağlanır.

j) YOBÜHADYEK onayı alındıktan sonra projedeki ve çalışmaya katılacak kişilerdeki değişiklikler proje yürütücüsü tarafından YOBÜHADYEK'e yazılı olarak bildirilir ve onayı alınır.

k) Aşağıdaki müdahaleler YOBÜHADYEK iznine tabi değildir:

1) Teşhis ve tedavi amaçlı klinik uygulamalar.

2) Ölü hayvan veya dokusu, mezbaha materyalleri, atık fetuslar ile yapılan prosedürler.

3) Süt sağma.

4) Dışkı veya altlık örneği toplama.

5) Sürüntü ile örnek alma.

l) Tür tanımlama ile ilgili doğadan yaban hayvanı kullanılmasında Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünden alınan izin, YOBÜHADYEK izni yerine geçer.

m) Saha araştırmalarının birden fazla ilde yürütülmesi halinde sadece bir yerin YOBÜHADYEK onayının alınması yeterlidir.

n) YOBÜHADYEK kayıtları, HADMEK ve Bakanlığın denetimine açık tutulur.

o) YOBÜHADYEK, gerektiğinde konusunda deneyimli uzmanların yazılı görüşlerini alabilir veya YOBÜHADYEK toplantısına davet ederek sözlü veya yazılı görüş isteyebilir.

YOBÜHADYEK'in görevleri

MADDE 9- (1) YOBÜHADYEK'in görevleri şunlardır;

a) İlgili Kanun ve Yönetmelik hükümleri ile HADMEK'in belirlediği etik ilkeler ve iyi laboratuvar uygulamaları çerçevesinde kendi çalışma usul ve esasları hakkında Yönerge hazırlamak,

b) Deney hayvanları üzerinde yapılacak tüm işlemlerin etik yönden kabul edilebilir sınırlarını belirleyerek yapılacak işlemlere ilişkin protokolleri onaylamak veya gerekçeli olarak reddetmek,

c) Kurum içinde deney hayvanı kullanılması sürecinin 3R ilkelerine ve etik kurallara uygun olarak sürdürülmesini denetlemek, bu amaçla gerekli düzenlemeleri yapmak,

ç) Deney hayvanı kullanılarak elde edilen sonuçlarla aynı veya daha yüksek düzeyde bilgi sağlayabilecek ancak hayvan kullanılmayan veya en az sayıda hayvan kullanılan veya daha az acı veren prosedürler içeren alternatif yöntemlerin geliştirilmesine ve doğrulanmasına katkıda bulunacak ve bu alanda araştırmayı teşvik edecek uygulamalar yapmak,

d) Deney hayvanları üzerinde yapılacak işlemlerin onaylanmış protokole uygun olarak yapılmasını sağlamak, gerektiğinde sonlandırılmasına karar vermek,

e) Deney hayvanlarıyla çalışacak personelin gerekli eğitimi almasını sağlamak ve deney hayvanı kullanım sertifikası bulunması şartıyla hayvan deneyleri yapılmasına izin vermek ve bu amaçla gerektiğinde sertifika programları düzenlemek,

f) Deney hayvanlarının üretim, yetiştirme, barındırma ve nakil şartları ile deneylerin yapıldığı laboratuvar şartlarının ve ekipmanın etik yönden uygun olup olmadığını denetlemek,

g) Deney hayvanı kullanımı ile ilgili olarak istatistiki veri tabloları ile yıllık faaliyet raporunu hazırlayarak HADMEK'e sunmak,

ğ) Deneysel çalışmalar sonunda ortaya çıkan atıklar ve tıbbi atıkların ilgili mevzuat çerçevesince bertarafını sağlamak,

h) 5199 sayılı "Hayvanları Koruma Kanunu'nun" ve ilgili mevzuatın getirdiği hükümler çerçevesinde, deney hayvanlarının kayıt altına alınmalarını ve izlenebilmelerini sağlamak,

ı) Düzenlenecek eğitim sertifika programlarını otuz gün önce HADMEK'e bildirmek,

i) Düzenledikleri sertifika eğitim programları ve eğitim sonunda başarılı olarak sertifika alan kursiyerler ile ilgili bilgileri HADMEK'e bildirmek,

j) Deneyde kullanılan hayvanların, prosedür sonrası sahiplendirilmesi veya çiftçilik sistemine iadesinde sakınca görülüp görülmediği hakkında karar vermek.

YOBÜHADYEK'in çalışma ilkeleri

MADDE 10- (1) YOBÜHADYEK aşağıda belirtilen ilkeler doğrultusunda çalışır;

- a) Bilimsel araştırmalarda kullanılması zorunlu olan deney hayvanlarına kötü muameleleri engellemek,
- b) Deney hayvanlarının ilgili yönetmelikte belirtilen amaçlar kapsamında kullanılmasını sağlamak,
- c) Şiddetli acı, stres ya da buna denk eziyet veren deneylerde bir hayvanın bir defadan fazla kullanılmamasını, zorunlu olarak kullanılması gerekiyorsa bunun sağlam bilimsel gerekçelere dayandırılmasını sağlamak,
- ç) Eğitim amaçlı kongre, konferans ve seminerlerde ağrı ve acı veren deneylerin yapılmamasını sağlamak,
- d) Bilimsel açıdan güvenilir verinin, hayvanlara mümkün olduğu kadar az acı çektirerek ve onları en az strese sokarak elde edilmesini sağlamak,
- e) Araştırmalar süresince kullanılan deney hayvanlarına, türüne uygun şartlar hazırlamak ve en iyi fizyolojik, davranışsal ve çevresel şartların teminini sağlamak,
- f) Uygun şekilde eğitilmiş personel tarafından uygun şartlarda deney hayvanı bakımını sağlamak,
- g) Canlı hayvanlarda yapılacak deneysel çalışmaların veteriner hekim tarafından veya gözetiminde yapılmasını sağlamak,
- ğ) Araştırmacılar tarafından deneylerin hangi durumlarda sonlandırılacağına dair ölçütlerin belirlenmesini sağlamak,
- h) Araştırılan bilginin elde edilmesinde geçerliliği ispatlanmış alternatif usuller varsa hayvan deneylerini etik olarak uygun görmemek ve daha önceden ayrıntılı olarak yapılmış deneylerin tekrar edilmesine engel olmak,
- ı) Deney için en uygun hayvan türü ve yöntemin seçilmesini ve bilimsel olarak anlamlı sonuç verebilecek en az sayıda hayvan kullanılmasını sağlamak,
- i) Deney hayvanlarına gereksiz acı ve ağrı verecek deneylerde uygun bir anestezi usulünün uygulanmasını ve araştırmalarda uygun ağrı kesici ve anestezi kullanılmasını sağlamak,
- j) Anestezinin, hayvan için deneyin kendisinden daha fazla travmatik olması ve deneyin amacına uygun olmaması durumunda yapılmasını engellemek,
- k) Deneyin etik ilkeler çerçevesinde yapılması ve amacına uygun olması için veteriner hekim kararıyla;
  - 1) Anesteziden çıktığında önemli oranda acıya maruz kalacak olan hayvanın ağrı kesici ile tedavi edilmesini, tedavi edilmesi mümkün değilse insancıl bir metotla öldürülmesini,
  - 2) Deney hayvanının araştırma sürecinde ya da sonunda hayatına son verilmesi işlemlerinin uygun gerekçelerle yapılmasını,
  - 3) Şiddetli ve sürekli ağrı çeken veya normal hayatını sürdüremeyecek duruma gelen deney hayvanları ile sağlığı ve çevresi için risk oluşturabilecek deney hayvanlarının insancıl bir yöntemle acı duymayacak şekilde yaşamlarına son verilmesini sağlamak,
- l) Araştırmada kullanılan ve yaşamlarına son verilmesi gerekmeyen deney hayvanlarına, deney sonunda sağlıklı yaşam şartlarının idamesini sağlamak,
- m) Hayvanları şiddetli ve uzun süreli acıya maruz bırakacak deneylerin yapılmasına, etik ilkeler ile araştırmadan elde edilecek fayda ve hayvanların çekeceği acı dikkate alınarak karar vermek,
- n) Bilimsel hedeften uzaklaşmadığı ve hayvanın refahının bozulmadığı sürece hayvanlar üzerinde birden fazla uygulama yaparak, deneyde kullanılan hayvanların sayısını azaltmak,
- o) Deneyde kullanılarak ölen hayvanların doku ve organlarının paylaşılması kapsamında diğer başvurularda değerlendirilmesini sağlamak,
- ö) Uzun süreli olması muhtemel şiddetli acı, eziyet ve ızdırapla sonuçlanan ve düzeltilmesi mümkün olmayan uygulamalardan kaçınmak,
- p) Yalnızca kendi bünyesindeki hayvan refahı biriminin denetiminde gerçekleştirilecek prosedürlere izin vermek,

- r) Onay verilen projelerde, içerikte ve çalışmaya katılacak kişilerde yapılacak değişiklikleri takip etmek ve gerekli izinlerin alınmasını sağlamak,
s) Gerekli gördüğü koşullarda projelere ilişkin geriye dönük değerlendirme yapmak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Deney Hayvanı ve Araştırmalara İlişkin Uygulamalar,

Deney hayvanları

MADDE 11- (1) YOBÜHADYEK'in çalışmalarında kullanılacak hayvanlara ilişkin hususlar:

a) Deney hayvanları üzerinde yapılacak tüm prosedürlerin YOBÜHADYEK tarafından onaylanmış olması zorunludur.

b) YOBÜHADYEK tarafından yapılan düzenlemelere uygun olarak alınmış bir genel veya özel istisna olmadıkça, ilgili Yönetmelikte belirtilen ve deneyde kullanılacak tüm hayvanların kayıtlı yasal deney hayvanı üreticisi ve tedarikçilerinden alınmış olması şartı aranır.

c) Kedi, köpek gibi evcil türlerin sokakta başıboş olanları, deneylerde kullanılmaz. Ancak, hayvanların sağlık ve refahı ile ilgili çalışmalara ihtiyaç duyulması, çevre, insan ve hayvan sağlığına karşı ciddi tehlike oluşturması ve çalışmanın amacının sadece başıboş hayvan kullanılarak gerçekleştirilebileceğine dair bilimsel gerekçeler sunulması hallerinde bu hayvanlar deneylerde kullanılabilir.

ç) İnsan dışı primatların deneylerde kullanılmasına, istisnai durumlarda ve prosedürün amacının insan dışı primatlar dışında bir tür kullanılarak gerçekleştirilemeyeceğine dair bilimsel bir gerekçe mevcutsa izin verilir.

d) Büyük kuyuksuz maymunlar deneylerde kullanılamaz.

e) Ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde nesli tehlike altında olan ve korunan türler ile Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmesi (CITES) Ek-1 Listesi'ndeki türlerin kullanılmasına; Prosedür, 5'inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (1) numaralı alt bendi ile (c) ve (d) bentlerinde belirtilen amaçlardan birine sahipse ve prosedürün amacının söz konusu türlerin dışındaki türler ile gerçekleştirilemeyeceğine dair bilimsel bir gerekçe mevcut olduğu durumlarda izin verilir.

f) Diğer hayvanların deneyin amacı bakımından yeterli olmaması hâlinde doğadan alınmış yaban hayvanı üzerinde yapılacak deneye bir bilimsel gerekçeye dayanması koşuluyla onay verilir. Bu konuda yapılan çalışmalarda YOBÜHADYEK onayından sonra Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünden izin alınır.

Anestezi ve anestezi uygulanması, öldürme ve deneylerde şiddet sınıflandırması ile ilgili işlemler

MADDE 12- (1) Anestezi ve anestezi uygulanması, öldürme ve deneylerde şiddet sınıflandırması ile ilgili işlemler Tarım ve Orman Bakanlığınca yayımlanan Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmelik'in ilgili maddelerine göre yapılır.

Hayvanların deneylerde tekrar kullanımı

MADDE 13- (1) Daha önce bir ya da birkaç deneyde kullanılan bir hayvanın tekrar kullanılmasına ilgili Yönetmelik hükümlerine göre hayvan üzerinde daha önce gerçekleştirilen prosedürleri değerlendirebilecek bir veteriner hekim tarafından uygun bulunması hâlinde izin verilebilir.

Deneyin sonlandırılması

MADDE 14- (1) Deneyle ilgili olarak daha fazla gözlemin yapılamayacağı hâllerde ya da genetiği değiştirilmiş hayvan soyları ve nesilleri artık takip edilmiyorsa veya sürekli devam eden bir şekilde daha fazla acı ve/veya kalıcı hasar yaşaması durumunda deney sonlandırılır.

(2) Deneyin sonunda, bir hayvanın yaşamaya devam etmesine dair karar bir veteriner hekim tarafından alınır. Bir hayvanın yaşatılmaya devam etmesi durumunda, sağlık durumuna uygun bakım ve barınma hizmeti sağlanır. Hayvan orta veya şiddetli acı ve /veya kalıcı hasar yaşamaya devam ediyorsa yaşamı sonlandırılır.

Projelerin değerlendirilmesi

MADDE 15- (1) Projeler; bilimsel, eğitsel veya yasal gerekçeleri, hayvan kullanımı gerekçeleri, prosedürlerin mümkün olan en insani ve çevreye duyarlı şekilde gerçekleştirilmesinin tasarlanması, tahmin edilen bilimsel faydaları ve eğitim yönünden değeri, 3R ilkesine uyumu, prosedür şiddetinin sınıflandırılması, elde edilecek fayda ve hayvanların çekeceği acı, öldürme metotları, prosedürler, anestezi, tekrar kullanım, bakım ve barınma şartlarının ilgili mevzuata uygunluğu, geriye dönük değerlendirmenin yapılıp yapılmayacağı ve ne zaman yapılacağına karar verilmesi kriterlerine göre YOBÜHADYEK tarafından değerlendirilir.

(2) YOBÜHADYEK tarafından proje değerlendirmesini yapacak uzmanlar; 3R ilkesi, deney tasarımı, hayvan deneyleri pratik uygulamaları, yaban hayvanları deneyleri pratik uygulamaları veya hayvan bakım ve beslenmesi konusunda yetkin olmasına göre seçilir.

(3) Proje değerlendirmesi şeffaf olmalıdır. Fikri mülkiyet haklarının ve gizli bilgilerin korunması için, proje değerlendirmesi tarafsız bir şekilde gerçekleştirilir ve bağımsız tarafların görüşlerini de kapsayabilir.

Proje özetleri

MADDE 16- (1) Fikri mülkiyet hakkı ve gizli bilgilerin korunmasına tabi olarak, teknik olmayan proje özeti aşağıdaki hususları kapsar:

a) Tahmin edilen hasar ve faydalar ile kullanılan hayvan kimliği de dahil, projenin hedefleri hakkında bilgiyi.

b) 3R ilkesine uyulduğunu.

(2) Teknik olmayan proje özeti anonim olacak şekilde ve kullanıcı ile personelin ad ve adreslerini içermeyecek şekilde hazırlanır.

(3) YOBÜHADYEK, teknik olmayan proje özetinde projenin geriye dönük değerlendirme sürecine tabi tutulup tutulmayacağı ve bu sürenin sınırının belirtilmesini talep edebilir. Bu durumda, teknik olmayan proje özetinin geriye dönük değerlendirmenin sonuçlarıyla güncelleştirilmesini sağlar.

(4) Bakanlıkça veri tabanı oluşturulması durumunda, yetki verilen projelerin teknik olmayan proje özetleri ve bunlarda yapılan güncellemeler bu veri tabanında yayınlanır.

Geriye dönük değerlendirme

MADDE 17- (1) YOBÜHADYEK izni alınarak sonuçlandırılan projeler ile ilgili geriye dönük değerlendirme yapılması kararı alınması halinde YOBÜHADYEK'e ibraz edilen dokümanlara göre aşağıdaki hususlar değerlendirilir:

a) Projenin amaçlarına ulaşıp ulaşılmadığı.

b) Kullanılan hayvan türlerinin sayısı, hayvanlara verilen zarar ve prosedürlerin şiddeti.

c) 3R prensibinin uygulanmasına katkıda bulunabilecek unsurlar.

(2) İnsan dışı primatların kullanıldığı tüm projeler ve uzun süreli ve iyileştirilemeyen şiddetli acı, eziyet ve ızdırap içeren prosedürler de dahil "şiddetli" olarak sınıflandırılan prosedürleri içeren projeler geriye dönük değerlendirmeye tabi tutulur.

(3) İkinci fıkra hükümleri dışındaki projeler geriye dönük değerlendirmeden muaf tutulabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Deney Hayvanı ile Uğraşacak Personelin Eğitimi, Çalışma Protokollerinin Onaylanması, Başvuru İşlemleri, Başvuru Sahiplerinin Sorumlulukları

Deney hayvanı ile uğraşacak personelin eğitimi

MADDE 18- (1) Deney hayvanı ile uğraşacak personelin eğitiminde uyulması gerekli hususlar aşağıda belirtilmiştir:

a) Deney hayvanı ile uğraşan veya uğraşacak araştırmacıların eğitilmesi için eğitim programlarının düzenlenmesi, deney hayvanları kullanım sertifika programlarının açılması, düzenlenmesi ve yürütülmesinden YOBÜHADYEK sorumludur. Bu programlarda başarılı olanlara, ilgili YOBÜHADYEK tarafından deney hayvanı kullanım sertifikası verilir.

b) Deney hayvanı kullanarak her türlü eğitim, araştırma, uygulama ve test yapmak isteyen veya bu programların yapılmasında deney hayvanlarına dokunarak katkıda bulunan öğrenciler, araştırmacılar, akademik, sağlık, teknik ve idari personel deney hayvanı kullanıcısı olarak kabul edilir.

c) Deney hayvanı kullanıcıları, sertifika almadan bu hayvanlar üzerinde deney, eğitim, test amacıyla işlem yapamaz ve çalışma mekânlarında bu hayvanları barındıramazlar. Çiftlik hayvanlarıyla yapılacak araştırmalarda araştırma ekibinin içinde bir veteriner hekimin bulunması zorunludur. Bu durumda veteriner hekimin deney hayvanları kullanım sertifikası bulunması gerekli değildir.

ç) YOBÜHADYEK; deney hayvanı üretilmesi ve yetiştirilmesi ile sorumlu personelin asgari olarak bilgilendirilmesi ve uyulması gereken usul ve esasları içeren bir meslek içi eğitim programı hazırlar ve periyodik olarak uygulanmasını denetler.

d) YOBÜHADYEK onayına sunulan çalışmada, kullanıcının sertifikası olmaması hâlinde bu çalışmaya onay verilmez.

e) Bir araştırmacı, kendi sertifikası olmaması hâlinde araştırma yürütücüsü olarak başka kişilerle ortak çalışma yapmak amacıyla YOBÜHADYEK'e başvurabilir. Kendisinin katıldığı, ancak doğrudan deney hayvanlarıyla prosedür uygulamayan araştırmacılar, sertifikalı deney hayvanı kullanıcılarının yardımıyla deneylerini sürdürebilirler.

f) Deney hayvanları kullanım sertifika programlarında derslerin % 80'ine devam etmek zorunludur.

g) Kursiyerlerin sertifika alabilmeleri için kurs sonunda yapılacak olan sınavda 100 üzerinden en az 70 puan almaları gereklidir.

ğ) Sertifika eğitim programlarının nasıl yürütüleceği, YOBÜHADYEK tarafından belirlenir.

h) İlgili Yönetmelik hükümlerine göre düzenlenen deney hayvanları kullanım sertifika programlarına kayıt yaptırarak devam ve başarı şartlarını yerine getiren kursiyerlere "Deney Hayvanları Kullanım Sertifikası" verilir. Deney hayvanları kullanım sertifikası, YOBÜHADYEK başkanı ve Rektör tarafından imzalanır.

ı) YOBÜHADYEK'in düzenledikleri sertifika eğitim programları ve eğitim sonunda başarılı olarak sertifika alan kursiyerler ile bilgiler HADMEK'e bildirilir.

i) İlgili Yönetmelik hükümleri haricinde başka kurumlardan alınmış olan deney hayvanları kullanım sertifikaları ya da benzerlerinin ilgili Yönetmelik hükümlerine göre eş değer olup olmadıklarına HADMEK karar verir.

j) Lisans veya yüksek lisans düzeyinde deney hayvanı kullanımı ile ilgili alınmış olan eğitimlerin sertifika programına eş değer olup olmadığına YOBÜHADYEK karar verir. Uygun olduğuna karar verilen eğitim programlarını tamamlayanlara YOBÜHADYEK tarafından sertifika verilir.

Çalışma Protokollerinin onaylanması

MADDE 19- (1) YOBÜHADYEK'den onay alınması gereken çalışmalar şunlardır:

a) Her türlü araştırma projesi, tez (uzmanlık, yüksek lisans ve doktora) çalışmasına yönelik hayvan deneyleri ve gözlemleri.

b) Eğitim amacıyla yapılacak olan ve eğitim müfredatı içinde belirtilmiş öğrenci pratikleri ve gösterimler (her eğitim yılı başında bir defa onay almak üzere).

- c) Bir yöntem öğrenilmesi ve el becerisi için yapılacak testler ve çalışmalar.
ç) YOBÜDARUM'da yapılacak diğer tüm bilimsel araştırmalar.

Başvuru işlemleri

MADDE 20- (1) Başvurular, proje yürütücüsü tarafından "Yozgat Bozok Üniversitesi Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu Başvuru Formu" doldurularak YOBÜHADYEK sekreteryasına yapılır. Tez çalışmaları için yürütücü, danışman öğretim üyesidir.

(2) Başvurusuna izin ve onay verilmeyen araştırma sorumlusu kararın kendisine yazılı olarak bildirilmesinden sonra en geç 1 (bir) ay içinde karara itiraz edebilir veya ret kararına gerekçe gösterilen eksikleri gidererek ve düzeltmeler yaparak yeniden başvurabilir. İtiraz ve yeniden başvuru kurul tarafından ilk toplantıda görüşülerek karara bağlanır.

(3) İzin ve onay alınmış deneysel araştırmalarda çalışmaların yürütülmesi sırasında projedeki ve çalışmaya katılacak kişilerdeki değişiklikler için izin ve onay almak gerekir. Değişiklik için başvurular ilgili form kullanılarak yapılır.

Başvuru sahiplerinin sorumlulukları

MADDE 21- (1) YOBÜHADYEK'e başvurularda kişisel beyan esas olup, başvuru sahipleri;

- a) Başvuru formlarında verdikleri bilgilerin doğruluğunu,
b) YOBÜHADYEK onayı almadan deneylere başlamayacaklarını,
c) Deney hayvanlarında yapılacak işlemleri başvuru formunda belirtilen hususlara uygun şekilde yapacaklarını,
ç) YOBÜHADYEK'in, çalışmalarını izlemek istemesi durumunda çalışma ortamlarını ve çalışma ile ilgili her türlü uygulamalarını YOBÜHADYEK üyelerinin kontrolüne açmayı kabul etmiş sayılırlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM Çeşitli ve Son Hükümler

Gizlilik

MADDE 22- (1) YOBÜHADYEK'in yazışmaları gizli olup bu Yönerge'de belirtilen yetkili kurumlar dışında üçüncü şahıslara bilgi verilmez.

Yürürlükten kaldırılan yönerge

MADDE 23- (1) Daha önce yayımlanan "Bozok Üniversitesi Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu Yönergesi" bu Yönerge'nin kabulünden sonra yürürlükten kalkacaktır.

Yönergede hüküm bulunmayan hâller

MADDE 24- (1) Bu Yönerge'de hüküm bulunmayan hâllerde 15 Şubat 2014 tarih ve 28914 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik" hükümleri dikkate alınır.

Yürürlük

MADDE 25- (1) Bu Yönerge, Yozgat Bozok Üniversitesi Senatosu ve HADMEK tarafından kabul edildiği tarihte yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 26- (1) Bu Yönerge hükümlerini, Yozgat Bozok Üniversitesi Rektörü yürütür.

Yayımlandığı Senatonun		
Tarih ve Sayısı	Tarihi	Karar No
	02.03.2023	2023.008.026